
OD NAUČNOG DRUŠTVA CRNE GORE DO CANU (1950-1977)

Dragutin Papović

This paper describes the formation of the Montenegrin Academy of Sciences and Arts. After the Second World War the Montenegrin authorities tried to gather the best Montenegrin scientists and artists in one institution which would develop science and art in Montenegro in a planned manner. The first institution of that kind was formed in 1950 under the name Science Society. That was the beginning of the formation of the Academy. The Montenegrin Society for Science and Art was formed in 1973 and in 1976 the Montenegrin Academy of Sciences and Arts was finally constituted.

Period nakon Drugog svjetskog rata bio je jedan od najdinamičnijih u istoriji Crne Gore. U odnosu na naslijeđeno stanje, Crna Gora je u socijalističkoj Jugoslaviji ostvarila impozantan razvoj. Komunistička partija Crne Gore i Savez komunista Crne Gore su inicirali ovakav razvoj u svim oblastima. Vladajuća Partija je smatrala da su unapređenje obrazovanja, kulture i nauke osnove preobražaja crnogorskog društva. Zbog toga im je neposredno nakon završetka rata dala veliki značaj. Formirala je institucije koje su se organizovano i dugoročno bavile unapređenjem ovih oblasti.

Viša pedagoška škola, prva visokoškolska institucija u Crnoj Gori, formirana je 1947. godine na Cetinju. Prva naučna

institucija u Crnoj Gori bio je Poljoprivredni institut u Titogradu, koji je osnovan 1945. godine. Zavod za geološka istraživanja je fomiran 1946. godine u Kotoru (potom je premješten u Nikšić i na kraju u Titograd). Institut za proučavanje istorije crnogorskog naroda je osnovan 1948. godine na Cetinju (u Titograd je premješten 1959. godine).

Ministarstvo prosvjete Narodne republike (NR) Crne Gore je 24. marta 1946. godine formiralo Zemaljsku centralnu biblioteku na Cetinju.¹ U julu iste godine počeo je da radi Zavod za zaštitu i naučno proučavanje spomenika kulture i prirodnih rijetkosti. U novembru 1949. godine formiran je Arhiv u Kotoru, a u decembru 1949. godine Pomorski muzej u Kotoru.² Državni arhiv NR Crne Gore formiran je 1. januara 1952.³ Formirana su četiri profesionalna pozorišta: u Cetinju, Titogradu, Nikšiću i Kotoru.⁴

U avgustu 1945. godine pri Ministarstvu prosvjete formirana je Podružnica filmskog preduzeća za Crnu Goru.⁵ Krajem 1945. godine pri Ministarstvu prosvjete formiran je Odsjek za kinematografiju. Preduzeće za proizvodnju filmova za NR Crnu Goru „Lovćen-film“ osnovano je 1949. godine.⁶ Formirano je i Povjereništvo Saveza književnika Jugoslavije za Crnu Goru.

¹ Dr Branislav Kovačević, *Komunistička partija Crne Gore 1945-1952*, Titograd, 1986, str. 271.

² Isto, str. 272.

³ Isto, str. 273.

⁴ Isto, str. 271.

⁵ Rad Podružnice filmskog preduzeća, „Pobjeda“, 19. VIII 1945, str. 6.

⁶ Rešenje o osnivanju Preduzeća za proizvodnju filmova za Narodnu Republiku Crnu Goru, „Lovćen-film“, Cetinje, 4. III 1949, Državni arhiv Crne Gore (DACG), Odjeljenje za sređivanje arhivske građe republičkih organa i organizacija novog perioda od 1945. godine – Cetinje (OROC), Ministarstvo prosvjete NR Crne Gore (MPRS), faskila 45, 231; 1/1949.

Udruženje likovnih umjetnika Crne Gore i Škola likovnih umjetnosti osnovani su 1946. godine na Cetinju. Kulturno-prosvjetni savez NR Crne Gore osnovan je 5. septembra 1948. godine na Cetinju.

Poslije uspostavljanja komunističke vlasti u Crnoj Gori je znatno napredovala i publicistika. U januaru 1949. izašao je prvi broj „Prosvjetnog rada“, koji je bio list prosvjetnih, kulturnih i naučnih radnika Crne Gore. U Crnoj Gori su izlazili još i: „Pobjeda“, „Omladinski pokret“, „13. jul“, „Naša žena“, „Fiskulturnik“ i „Zadružno selo“. Književni časopis „Stvaranje“ počeo je da izlazi 1946. godine, a „Istorijski zapisi“ 1948. godine. Tokom 1946. godine „Pobjeda“ je izlazila nedjeljno u 8.000 primjeraka, „Omladinski pokret“ nedjeljno u 8.000 primjeraka, a „Stvaranje“ mjesečno u 3.000 primjeraka.⁷

Naučne i kulturne institucije su okupile gotovo sve značajne naučnike i umjetnike iz Crne Gore, a u njima su saradivali i mnogi stvaraoci koji su bili porijeklom iz Crne Gore. Vlast je smatrala da ih treba angažovati u jednoj instituciji koja će rukovoditi naučnim i umjetničkim radom u Crnoj Gori. Tako je u oktobru 1950. godine osnovano Naučno društvo NR Crne Gore.⁸ To je bila prva institucija te vrste u istoriji Crne Gore, i može se smatrati početkom formiranja Akademije nauka i umjetnosti. Društvo je osnovano sa zadatkom da proučava pojedine grane nauke i umjetnosti, da organizuje svestrano proučavanje NR Crne Gore i njene prošlosti, i da organizuje naučne i umjetničke djelatnosti uz podsticanje na rad i mladih naučnih snaga.⁹

⁷ Dr Branislav Marović, Društveno-ekonomski razvoj Crne Gore 1945-1953, Titograd, 1987, str. 151.

⁸ Uredba o Naučnom društvu NR Crne Gore, DACG, OROC, MPRS, fasck-ila 59, 1119; 1-3/1950; i “Službeni list NR Crne Gore”, broj 32/50.

⁹ Osnovano je Naučno društvo NR Crne Gore, „Pobjeda“, 24. X 1950, str. 2.

Vlast je uspjela da u Naučno društvo okupi skoro sve ugledne umjetnike i naučnike iz Crne Gore, one koji su bili porijeklom iz Crne Gore ili su imali naučne i umjetničke veze s Crnom Gorom.¹⁰

¹⁰ U sekciju društvenih nauka izabrani su: Radovan Lalić (profesor univerziteta), dr Nikola Škerović (direktor Državnog arhiva NR Srbije), dr Nikola Banašević (profesor univerziteta), dr Vido Latković (profesor univerziteta), dr Petar Popović (vanredni profesor univerziteta), dr Mihailo Stevanović (dekan univerziteta u Skoplju), prof. Petar Šobajić, dr Vaso Tomanović (profesor univerziteta), dr Ljubomir Durković (docent univerziteta), dr Miraš Kićović (viši bibliotekar), Mitar S. Vlahović (v.d. direktora Etnografskog muzeja u Beogradu), prof. Vuko Pavićević, prof. Risto Dragićević, dr Pero Šoć, Jagoš Jovanović, dr Radomir Aleksić (profesor univerziteta), dr Ananije Ilić (prof. Pravnog fakulteta u Sarajevu), dr Jefto Milović, Andrija Lainović, don Niko Luković i don Anton Milošević (članovi Istorijskog instituta NR Crne Gore), Radosav Bošković (profesor univerziteta u Beogradu) i Jovan Vukmanović. U umjetničko-literarnu sekciju primljeni su: slikari Milo Milunović i Petar Lubarda, i književnici: Janko Đonović, Mihailo Lalić, Mirko Banjević, Dušan Kostić i Ratko Đurović, a za vanredne članove: Savo Vukmanović, Dimo Vujović i Ignjatije Zloković. U Sekciju medicinskih nauka za redovne članove izabrani su profesori univerziteta: dr Niko Miljanić, dr Blagoje Kovačević, dr Milutin Đurišić i dr Mitar Mitrović, potom: dr Nikola Zlatarov, dr Jovan Kujačić, dr Milan Gvozdrenović, dr Đorđe Radulović, dr Mito Savićević, dr Dušan Dekleva i dr Tibor Šolomon, a za vanredne dr Vojislav Živković i dr Mihailo Radulović. U Sekciju prirodno-matematičkih nauka primljeni su, za redovne članove: dr Stevan Nikolić (profesor univerziteta), dr Milisav Lutovac, Vukić Mićović (dekan Beogradskog univerziteta), Vlado Drecun (profesor Sarajevskog fakulteta), Vlado Vidović (asistent Beogradskog univerziteta), a za vanredne: Vojin Dajović, Vilotije Blečić, Lazar Karadžić, inž. Ljubo Pavićević i inž. Milan Redžić. U Sekciju tehničkih nauka za redovne članove izabrani su: inž. Pavle Miljanić (profesor univerziteta), inž. Radovan Marković (prorektor univerziteta), a za vanredne Ernest Stipančić (predavač Tehničke visoke škole u Beogradu) i inž. Radovan Tomović (pomoćnik ministra građevina NR Crne Gore). Isto.

Bilo ih je 60 i raspoređeni su u 4 sekcije: društvenih nauka, umjetničko-literarnu, medicinskih nauka, prirodno-matematičkih nauka i tehničkih nauka. Izabran je i Upravni odbor (UO) Naučnog društva NR Crne Gore u koji su ušli: historičar Jagoš Jovanović (predsjednik), ljekar dr Nikola Zatarov (potpredsjednik), historičar književnosti Savo Vukmanović (sekretar) i historičar Risto Dragičević (blagajnik). Za članove Upravnog odbora izabrani su: slavista dr Radovan Lalić, hemičar dr Vukić Mićović, agronom Ljubo Pavićević, historičar književnosti dr Vido Latković i matematičar Ernest Stipanić. U Kontrolni odbor su izabrani: ljekar dr Dušan Dekleva, lingvista dr Mihailo Stevanović i književnik Ratko Đurović, a u Sud časti: ljekar dr Đorđe Radulović, publicista i historičar dr Nikola Škerović i historičar književnosti dr Nikola Banašević.

No, Naučno društvo nije ni približno ispunilo svoj zadatak, jer nije uspjelo da u većem obimu pokrene naučne i umjetničke aktivnosti. Većina članova je živjela van Crne Gore i nijesu mogli organizovati naučnu djelatnost u Crnoj Gori. U Crnoj Gori je nedostajalo novca, kadrova i institucija, zbog čega je rad Naučnog društva već početkom 1952. godine zapao u krizu.¹¹ To je u javnosti potvrdio i predsjednik UO Naučnog društva Jagoš Jovanović.¹²

Crnogorska vlast nije mogla da, prije svega, motiviše kvalitetne kadrove da ostanu u Crnoj Gori, a taj problem je bio dominantno uslovljen finansijskom oskudicom. Kada je euforija iz prvih postratnih godina splasnula, pokazalo se da Crna Gora nema mogućnosti da organizuje i kontinuirano finansira disperzivnu mrežu naučnih i kulturnih institucija, niti da najkvalitetnijim stvaralocima obezbijedi optimalne uslove za život i

¹¹ Tomica Nikčević, Orle Šabović, Neiskorišćene mogućnosti za razvoj naučno-istraživačkog rada kod nas, „Pobjeda“, 3. IV 1952, str. 7.

¹² O Naučnom društvu Crne Gore i nekim drugim kulturnim problemima, „Pobjeda“, 23. XI 1952, str. 6.

rad u Crnoj Gori. Nedostatak novca i kvalitetnih kadrova u oblasti nauke i umjetnosti bio je izrazit, tako da Naučno društvo nije moglo da funkcioniše, ali su vlast i Uprava Društva nastojali da pronađu rješenje.

Nakon konsultacija s članovima Naučnog društva, Savjet za prosvjetu i kulturu NR Crne Gore je u aprilu 1953. godine smatrao da u Naučnom društvu redovni članovi mnogo biti samo oni stvaraoci koji žive u Crnoj Gori i to svega njih pet: Jagoš Jovanović, Nikola Zlatarov, Risto Dragičević, Milan Redžić i Miloš Vušković, kao i još 10-15 vanrednih članova.¹³ Savjet je smatrao da samo članovi koji žive i rade u Crnoj Gori mogu doprinijeti razvoju nauke i umjetnosti u Republici, i da ne treba primati stvaraoce koji svojim kvalitetom ili činjenicom da stvaraju u drugim republikama ne mogu doprinijeti razvoju Naučnog društva NR Crne Gore. Njima je ostavljena mogućnost da budu dopisni članovi.

Početak oktobra 1953. godine vlast je razmatrala situaciju u Naučnom društvu i zaključila da je ova institucija podbacila u svom radu, jer su od 59* članova 54 živjela van Crne Gore, a od 7 članova Uprave samo su 3 živjela u Crnoj Gori.¹⁴ Mnogi članovi nijesu imali stručne kvalifikacije da rade u Društvu, a mnogi su bili neaktivni u naučnom i umjetničkom životu Crne Gore. Formirana je posebna Komisija koja je trebalo da predloži rješenje za izlazak iz krize Naučnog društva i ona je, nakon analize, dostavila predlog da se broj redovnih članova smanji na 21. Na osnovu predloga Skupštine Naučnog društva, Savjet za

¹³ Savjet za prosvjetu NR Crne Gore – Izvršnom vijeću Narodne skupštine NR Crne Gore, Cetinje, 15. IV 1953, DACG, OROC, Savjet za prosvjetu i kulturu NR Crne Gore (SPK), fascikla 14, 200; 1/1953.

* Na osnivanju ih je bilo 60.

¹⁴ Sjednica Savjeta za prosvjetu i kulturu NR Crne Gore, „Pobjeda“, 4. X 1953, str. 6.

prosvjetu i kulturu NR Crne Gore je 2. oktobra 1953. godine potvrdio izbor 21-og redovnog člana u Naučno društvo, ali su za redovne članove izabrani i oni koji nijesu živjeli u Crnoj Gori.¹⁵ Predsjednik Naučnog društva Jagoš Jovanović je izjavio da to nije rješenje.¹⁶ Smatrao je da se članovi i dalje neće moći sastajati i da ne postoji dovoljno novca za rad Društva.

U februaru 1955. godine u Naučnom društvu je formirano Odjeljenje za društvene nauke, koje je okupilo oko 30 saradnika.¹⁷ Jedan od prvih zadataka je bio da sastavi hronologiju najznačajnijih događaja u istoriji Crne Gore, što bi bila osnova za pisanje Istorije Crne Gore. Takođe, usvojen je stav da se intenzivnije radi na Bibliografiji Crne Gore.

Ni ove mjere nijesu popravile stanje u Društvu. Odsustvo i neaktivnost članova bili su nepremostiv problem. Na Cetinju, gdje je bilo sjedište Društva, živjela su samo trojica članova Uprave Društva: Jagoš Jovanović, dr Nikola Zlatarov i Risto Dragičević.¹⁸ Ostali su, uglavnom, živjeli u Beogradu i zbog toga je godišnja Skupština Naučnog društva u februaru 1954. godine održana u Beogradu. Većina članova je tražila da zbog

¹⁵ Za redovne članove imenovani su: dr Banašević Nikola, dr Radosav Bošković, Dragičević Risto, Jovanović Jagoš, dr Kićović Miraš, Lalić Radovan, dr Latković Vido, Pavićević Vuko, dr Popović Petar, dr Stevanović Mihailo, dr Škerović Nikola, Šobajić Petar, dr Lutovac Mihailo, inž. Marković Radovan, inž. Miljanić Pavle, dr Mićović Vukić, dr Nikolić Stevan, dr Đurišić Milutin, dr Zlatarov Nikola, dr Kovačević Blagoje i dr Miljanić Niko. Savjet za prosvjetu i kulturu NR Crne Gore – Upravi Naučnog društva NR Crne Gore, Cetinje, 3. X 1953, DACG, OROC, SPK, fascikla 16, 533; 1/1953.

¹⁶ Sjednica Savjeta za prosvjetu i kulturu NR Crne Gore, "Pobjeda", 4. X 1953, str. 6.

¹⁷ Aktivnost Naučnog društva Crne Gore, „Pobjeda“, 6. III 1955, str. 11.

¹⁸ Jagoš Jovanović, Problemi Naučnog društva NR Crne Gore, Cetinje, 3. VII 1955, DACG, OROC, SPK, fascikla 26, 622; 1-2/ 1955.

takve situacije Uprava Društva bude u Beogradu, iako je njeno sjedište bilo na Cetinju. Osim toga, ti članovi su bili toliko angažovani u drugim institucijama da im je aktivnost u Naučnom društvu Crne Gore bila zanemarljiva. Tri člana Uprave koji su živjela na Cetinju predložili su da se Društvo organizuje tako da se po svim odjeljenjima angažuje po 20 saradnika i da se u toku rada od najaktivnijih saradnika biraju stalni članovi. Potom bi ti članovi izabrali Upravu Društva. Predložili su i da svi članovi Društva budu honorarno plaćani.

Zahvaljujući dr Nikoli Zlatarovu, Društvo je bilo najuspješnije u oblasti medicinskih nauka. Redovno je izdavalo „Medicinski zbornik“ i organizovalo je 5 terenskih ekipa koje su se, u prvom redu, bavile proučavanjem medicinskih pitanja. Do sredine 1955. godine Društvo je objavilo 14 knjiga.¹⁹ Jagoš Jovanović je smatrao da

¹⁹ Društvo je bilo izdavač i koizdavač 14 knjiga: Vuksan D. Dušan, „Petar I Petrović Njegoš i njegovo doba“ (1951. u saradnji s Istorijskim institutom), Radojčić Nikola, „O najtamnijem odeljku Barskog rodoslova“ (1951. u saradnji s Istorijskim institutom), Petrović Vasilije, „Istorija o Crnoj Gori“ (1951. u saradnji s Maticom srpskom), Đorđević R. Tihomir, „Vuk Vrčević“ (1951.), Dimitrije Milaković, „Srbski bukvar“: radi učenja mladeži crkvenomu i građanskomu čitanju” (1951. u saradnji s Maticom srpskom), Jovanović Jagoš, „Marko Miljanov: istoriska i književna studija“ (1952.), Sergejevski Dimitrije, „Srednjovjekovno groblje kod Petrove crkve u Nikšiću“ (1952. u saradnji s Istorijskim institutom), Redžić Milan, Japanska jabuka (kaki) i šipak (nar) (1952.), Zarija Bešić, „Geologija severozapadne Crne Gore“ (1953.), Redžić Milan, „Mandarina unšiu“ (1954.), Milojević Ž. Borivoje, „Doline Tare, Pive i Morače: geografska promatranja“ (1955.), Vasović S. Milorad, „Lovćen i njegova podgorina: regionalno-geografska ispitivanja“ (1955.), Vilotijević Radoš, „O subakutnom bakteriskom endokarditu“ (1955.) i Radonić Jovan, „Đurađ II Branković: „despot Ilirika“ (1955. u saradnji s Istorijskim institutom). <http://vbcg.vbcg.me/scripts/cobiss?ukaz=DIRE&-id=1225037751691056&dfr=21&ppg=10&sid=2> i Crnogorska bibliografija, tom I, knjiga 5, Monografske publikacije 1945-1965, Cetinje, 1994.

je to dokaz da je ovakva ustanova potrebna Crnoj Gori, da je samo treba postaviti na bolju osnovu i izabrati članove i saradnike koji žive u Crnoj Gori.²⁰ No, ni ovaj predlog nije realizovan, pa je Društvo 1956. godine prestalo s radom.²¹

Uslijedio je period stagnacije u razvoju nauke i kulture. Prioritet je bio razvoj privrede. Nauka i kultura su teritrane kao oblasti koje dosta troše, a malo vraćaju. Zanemaren je i značaj razvoja nauke i kulture kao bitnih komponenti u afirmaciji crnogorskog identiteta. Početkom 60-ih stanje u nauci je bilo loše jer je u Crnoj Gori za naučno-istraživački rad, u prosjeku i zavisno od naučne oblasti, izdvajano 3 do 6 puta manje novca u odnosu na jugoslovenski prosjek.²²

Nova orijentacija u kulturi, nauci i obrazovanju proklamovana je na Petom kongresu Socijalističkog saveza radnog naroda (SSRN) Crne Gore, koji je održan u martu 1966. godine. Na ovom kongresu je istaknuta potreba da se ponovo formira Naučno društvo, koje je ukinuto 1956. godine, a potom je ovaj predlog podržala i Skupština SR Crne Gore.²³

Peti Kongres SSRN je usvojio Zaključke za oblast nauke u kojima je prioritet dat primijenjenim i razvojno-tehnološkim istraživanjima zbog potrebe povezivanja nauke i privrede.²⁴

²⁰ Jagoš Jovanović, Problemi Naučnog društva NR Crne Gore, Cetinje, 3. VII 1955, DACG, OROC, SPK, fascikla 26, 622; 2/ 1955.

²¹ Dr Mijat Šuković, Funkcije i uloga Naučnog društva Crne Gore, „Ovdje“, broj 19, 1970, str. 6.

²² Dr Dimo Vujović, Uslovi za naučno-istraživački rad, „Prosvjetni rad“, broj 6-7, 15. III i 1. IV 1966, str. 9.

²³ Predlog za donošenje Zakona o Društvu za nauku i umjetnosti Crne Gore, DACG, OROC, Republički sekretarijat za obrazovanje, kulturu i nauku (RSO), fascikla 13, 76; 3/1971.

²⁴ Zaključci za oblast nauke, „Prosvjetni rad“, broj 6-7, 15. III i 1. IV 1966, str. 10.

U skladu s tim ciljem trebalo je formirati kvalitetniji i brojniji naučni kadar. Predviđeno je veće izdvajanje sredstava iz budžeta Republike. Kao zadatke u razvoju naučno-istraživačke djelatnosti SSRN je naveo: utvrđivanje dugoročne politike organizovanog i pravilnog odabiranja i pripremanja kadrova, organizovanje i postojanje kvalitetne dokumentacije za potrebe istraživanja u Crnoj Gori, razvijanje međuinstitucionalne naučne saradnje, razmjene iskustava i specijalizacije, publikovanje naučnih i kvalitetnijih stručnijih radova i studija i organizovanje naučnih skupova.²⁵ Ovakvu orijentaciju u razvoju nauke usvojio je i Peti kongres SK Crne Gore, koji je održan u decembru 1968. godine.²⁶

Za formiranje Naučnog društva presudni su bili novo shvatanje o položaju nauke i uslovi koji su omogućili osnivanje (obnavljanje) Naučnog društva. U odnosu na 1950. godinu uslovi za formiranje Naučnog društva bili su neuporedivo bolji. Znatno je proširena mreža naučnih i visokoškolskih institucija. Pored Poljoprivrednog i Istorijskog instituta i Zavoda za geološka istraživanja, formirani su i: Seizmološka stanica (Titograd), Zavod za biologiju mora (Kotor), Biološki zavod (Titograd), a 1965. godine formiran je Institut za društveno-ekonomska istraživanja pri Ekonomskom fakultetu u Titogradu. Zavod za biologiju mora i Biološki zavod su se 1972. godine ujedinili u

²⁵ U Komisiji za nauku u diskusiji su učestvovali: dr Mijat Šuković, dr Josif Jauković, Andrija Mijušković, dr Risto Vukčević, ing. Ljubo Pavićević, Đorđe Rašović, ing. Milorad Stanojević, ing. Milenko Šaranović, ing. Branko Bulatović, Milica Kostić, dr Vladimir Lepetić, Branko Kovačević, dr ing. Petar Vuksanović, dr Dušan Vučković, Jovan Čadenović, dr Niko Martinović, dr Mirčeta Đurović, dr Filip Šoć, Radule Sekulić, Radosav Jovančević, Drago Čavor, dr Đoko Pejović, Marko Orlandić i dr Dimo Vujović. Isto.

²⁶ Izvještaj o radu CKSK Crne Gore od V do VI kongresa SK Crne Gore, VI Kongres SK Crne Gore, Titograd, april 1974, str. 162.

Institut za biomedicinska istraživanja. Viša pomorska škola u Kotoru je osnovana 1959. godine. Viša pedagoška škola je 1963. transformisana u Pedagošku akademiju u Nikšiću. Ekonomski fakultet je formiran 1960, a Tehnički fakultet 1961. godine. Stručni i umjetnički kadar je bio brojniji. U Crnoj Gori je 1969. godine u naučnim institucijama bilo 70 naučnih radnika, od čega 12 doktora i 1 magistar nauka.²⁷

Aktivnosti na obnovi, odnosno konstituisanju Naučnog društva Crne Gore počele su tokom realizacije Plana razvoja SR Crne Gore 1966-1970. godine. U Okvirnom programu razvoja naučnoistraživačkog rada u SR Crnoj Gori za period do 1970. godine, određeno je da Republički savjet za koordinaciju naučnih djelatnosti podstiče i pomaže razvijanje, sređivanje i organizaciono učvršćivanje institucija i da nastoji da se stvore uslovi za ponovno osnivanje Naučnog društva u Crnoj Gori.²⁸ Republički savjet za koordinaciju naučnih djelatnosti je 8. aprila 1968. godine počeo rad na osnivanju Naučnog društva Crne Gore. Savjet je sredinom 1969. godine formirao Radnu grupu sa zadatkom da prouči kompleks pitanja u vezi s predlogom za osnivanje Naučnog društva.²⁹ Za predsjednika Radne grupe imenovan je istoričar dr Dimitrije Dimo Vujović. Cilj Radne grupe je bio da u razgovoru s predstavnicima naučnih institucija dođe do rješenja kakvo Naučno društvo treba formirati, i da Republičkom savjetu za koordinaciju naučnih djelatnosti predloži konkretne mjere za njegovo osnivanje.

Članovi Republičkog savjeta za koordinaciju naučnih djelatnosti bili su saglasni da je Društvo realna potreba Crne Gore i da

²⁷ Milica Kostić, Pravci razvoja naučno-istraživačkog rada u Crnoj Gori, „Praksa“, broj 3, Titograd, 1979, str. 117.

²⁸ Predlog za donošenje Zakona o Društvu za nauku i umjetnost Crne Gore, DACG, OROC, RSO, fascikla 13, 76; 4/1971.

²⁹ Republički savjet za koordinaciju naučnih djelatnosti, Titograd, 26. VI 1969, DACG, OROC, RSO, fascikla 2, 115; 1/1969.

ga što prije treba osnovati, ali je bilo nesuglasica po pitanjima karaktera Društva, njegovog odnosa prema ostalim naučnim institucijama, ko može da bude član, kako tretirati naučne kadrove i umjetnike van Crne Gore koji su istraživačkim opusom vezani za Crnu Goru i ime Društva. Savjet je sproveo i anketu među naučnim, javnim i kulturnim radnicima. Sve relevantne naučne i stručne institucije u Crnoj Gori izjasnile su se da je potrebno stvaranje Naučnog društva.

Radna grupa je formulisala Predlog za osnivanje (obnavljanje) Naučnog društva Crne Gore. Ovaj Predlog je prezentiran 12. decembra 1969. godine na sjednici Republičkog savjeta za koordinaciju naučnih djelatnosti.³⁰ U Predlogu je predviđeno je da Društvo bude samostalna i najviša naučna ustanova u Republici sa svojstvom pravnog lica. Društvo je trebalo da bude aktivan činilac u utvrđivanju politike razvoja naučnog rada, unapređivanja i pospješivanja naučne djelatnosti i umjetničkog stvaralaštva, i koordinator naučnoistraživačkih napora. Namijenjena mu je uloga organizatora i nosioca istraživačkih projekata u oblastima u kojima Crna Gora nije imala naučne institucije. S drugim naučnim ustanovama u Crnoj Gori Društvo je trebalo da ima tijesnu saradnju kroz programe naučnoistraživačkog rada i da se ta saradnja odvija kroz dogovaranje na samoupravnim osnovama. Društvo je trebalo i da okuplja naučne kadrove i stvaraoce u oblasti umjetnosti, usavršava naučne kadrove, planira naučnu i kulturnu saradnju s inostranstvom, izdaje naučne i kulturne publikacije, organizuje naučne skupove, usmjerava naučnoistraživačke programe i vrši izbor u naučna zvanja.

Predviđeno je da Društvo ima svoje sekcije i odjeljenja, a kasnije, prema potrebi i zavode i institute. Društvo je zamišljeno

³⁰ Predlog za osnivanje Naučnog društva Crne Gore (za javnu diskusiju), Izvještaj i obrazloženje uz Predlog za osnivanje Naučnog društva u Crnoj Gori, Titograd, jun 1970, str. 9, DACG, OROC, RSO, fascikla 8.

kao matica naučne i intelektualne misli u Crnoj Gori i mobilizator njenog intelektualnog potencijala. Zato je određeno da za redovne članove Društva (bar u početku) budu birani samo naučni radnici i umjetnici koji rade i stvaraju u Crnoj Gori.

Predlozi za naziv Društva su bili: Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Crnogorsko društvo za nauku i umjetnost, Crnogorsko društvo nauke i umjetnosti, Crnogorska skupština nauke i umjetnosti i Naučno-umjetničko društvo Crne Gore. Radna grupa je u startu odbacila samo posljednji predlog.

Republički savjet za koordinaciju naučnih djelatnosti je na 27. sjednici, 16. juna 1970. godine, usvojio tekst Predloga za osnivanje Naučnog društva Crne Gore.³¹ Većina članova Republičkog savjeta za koordinaciju naučnih djelatnosti je bila za ime: Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore.³² Istoričar

³¹ Osnivanje Naučnog društva u Crnoj Gori (Predlog sa odgovarajućim priložima i materijalima), Autorizovani stenogram sa XXVII sjednice Republičkog savjeta za koordinaciju naučnih djelatnosti, Titograd, 16. jun 1970, DACG, OROC, RSO, fascikla 8.

³² Sjednici su prisustvovali: dr Mijat Šuković (predsjednik Savjeta) i članovi: dr. inž. Milorad Mijušković, dipl. ek. Milivoje Drecun, inž. Radoslav Bulajić, inž. Milinko Šaranović, dr Risto Vukčević, prof. Radoje Pajović, mr Vidak Vujačić, dipl. eko. Žarko Dragović, inž. Batrić Vulićević, dr Božina Ivanović, dr Dragutin Vukotić, dipl. eko. Dragutin Grupković i dr Niko S. Martinović. Odsutni su bili članovi Savjeta: dipl. eko. Čedomir Lakić, inž. Konstantin Đurković i inž. Stevo Bošković. Pored članova Savjeta sjednici su prisustvovali: Ilija Maslovar, Milorad Stojović, Jovan Čadenović, Petar Rakočević, Vladeta Cvijović, dr Dimitrije Vujović, Dimitrije Krivokapić, mr Ljubica Radović, Jovan Stjepčević, inž. Stefanija Šanović, Vladimir N. Popović, inž. Zarija Pejović, inž. Slavko Vučinić, inž. Svetozar Blečić, Božidar Gluščević, inž. Branko Bulatović, Milo Kralj, dr Milo Marković, Božidar Tripković, Marko Rolović, Milan Nikolić i novinari: Ksenija Minić, Boško Pušonjić, Rajko Cerović i Slobodan Vuković. Isto.

Radoje Pajović je smatrao da bi Društvo, kao i slične institucije u drugim republikama, trebalo da ima nacionalno obilježje i da bi trebalo da se zove Crnogorsko društvo nauka i umjetnosti.³³ Ipak, ovo mišljenje tada nije imalo većinsku podršku.

Na ovoj sjednici je odlučeno da se Predlog za osnivanje Društva dostavi svim naučnim organizacijama, stručnim udruženjima u Republici kao i jednom broju naučnih i javnih radnika van Republike s molbom da sugestije, predloge i mišljenja dostave Savjetu najkasnije do septembra 1970. godine. U dostavljenim predlozima samo je Republički zavod za geološka istraživanja iz Titograda smatrao da Društvo treba da se zove Crnogorsko društvo za nauku i umjetnost, dok su ostale institucije i pojedinci smatrali da bi trebalo da se zove Naučno društvo ili Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore.

Tekst Predloga je dva puta mijenjan. Na osnovu posljednjeg predloga izrađene su teze za Zakon o Društvu za nauku i umjetnost Crne Gore, koje su takođe razmotrene na sjednici Savjeta i o kojima je vođena javna rasprava. Nakon javne rasprave Republički savjet za koordinaciju naučnih djelatnosti je usvojio naziv Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore.

Republički sekretarijat za obrazovanje, kulturu i nauku je u januaru 1971. godine formulisao predlog Zakona o Društvu za nauku i umjetnost Crne Gore.³⁴ Zakon je usvojen 12. oktobra 1971. godine.³⁵ Društvo je bilo samostalna i samoupravna naučna organizacija koja udružuje istaknute naučne radnike i

³³ Isto.

³⁴ Sadržina Zakona o Društvu za nauku i umjetnost Crne Gore, DACG, OROC, RSO, fascikla 13, 76; 6/1971.

³⁵ Službeni list SR Crne Gore“, broj 25/71; Crnogorska akademija nauka i umjetnosti 1973-1983, Titograd, 1983, str. 35, i Zakon o Društvu za nauku i umjetnost Crne Gore, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak, knjiga I, Titograd, 1974, str. 7.

istaknute umjetnike.³⁶ Predviđeno je da Društvo organizuje naučne simpozijume, savjetovanja i druge skupove, pokreće naučne i kulturne publikacije i objavljuje rezultate svoga rada, osniva naučne, umjetničke i kulturne institucije i koordinira njihovu djelatnost.³⁷

Članovi Društva su bili redovni, dopisni i počasni. Za redovnog člana moglo je da se izbere lice koje je državljanin SFRJ i čiji rezultati u nauci ili umjetnosti predstavljaju visoka dostignuća, a za dopisnog člana je mogao biti izabran istaknuti naučnik, odnosno umjetnik, državljanin SFRJ. Za počasnog člana je moglo da se izabere lice koje je imalo osobite zasluge za razvitak i napredak nauke i umjetnosti ili lice koje je imalo osobite zasluge za izgradnju i razvitak SR Crne Gore i SFRJ, ili za učvršćenje i izgradnju mira u svijetu i za saradnju među narodima.³⁸ Društvom je upravljala Skupština, a izvršni organ Skupštine je bilo Predsjedništvo.³⁹ Skupština Društva je usvajala Statut, birala članove i izvršne organe Društva, donosila programe naučnoistraživačkog rada, pretresala opšta pitanja o organizaciji i radu Društva i donosila finansijski plan i završni račun Društva. Predsjednik Društva je predstavljao Društvo.

Sredstva za osnivanje i početak rada Društva obezbijeđena su iz Republičkog fonda za finansiranje naučnih djelatnosti.⁴⁰

Usvajanje Zakona je bio tek prvi korak ka konstituisanju Društva, jer je trebalo izabrati članove, formirati organe upravljanja,

³⁶ Zakon o Društvu za nauku i umjetnost Crne Gore, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak, knjiga 1, Titograd, 1974, str. 7.

³⁷ Sadržina Zakona o Društvu za nauku i umjetnost Crne Gore, DACG, OROC, RSO, fascikla 13, 76; 7/1971.

³⁸ Zakon o Društvu za nauku i umjetnost Crne Gore, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak, knjiga 1, Titograd, 1974, str. 9.

³⁹ Isto, str. 10.

⁴⁰ Isto, str. 11.

organizovati odjeljenja i usvojiti Statut. Za izbor prvih članova odlučivala je Matičarska komisija koju je 29. oktobra 1971. godine, na predlog Republičkog savjeta za koordinaciju naučnih djelatnosti, imenovalo Izvršno vijeće Skupštine SR Crne Gore.⁴¹ Matičarska komisija je imala predsjednika i 10 članova, i činili su je: Blaže Koneski (predsjednik Matičarske komisije i predsjednik Makedonske akademije nauka i umjetnosti), Radoslav Anđus (dopisni član SANU), Borislav Bošković (dopisni član SANU), Vladislav Brajković (redovni član JAZU-Zagreb), Jože Goričar (dopisni član Slovenske akademije znanosti i umjetnosti), Branislav Đurđev (redovni član Akademije nauka i umjetnosti SR Bosne i Hercegovine), Branko Žeželj (redovni član SANU), Mihailo Lalić (redovni član SANU), Niko Martinović (naučni savjetnik – Cetinje), Vojo Stanić (slikar – Herceg Novi) i Branislav Šoškić (profesor Ekonomskog fakulteta – Beograd).⁴²

Do početka maja 1972. godine kandidaturu je privatilo 30, a odbilo 5 članova koje je predložila Matičarska komisija.⁴³

⁴¹ Odluka o formiranju Matičarske komisije, Titograd, 29. X 1971, DACG, OROC, RSO, fascikla 13, 104; 2/1971.

⁴² Odluka o određivanju broja i imenovanju predsjednika i članova Matičarske komisije za izbor prvih članova Društva za nauku i umjetnost Crne Gore, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak, knjiga I, Titograd, 1974, str.12.

⁴³ Kandidaturu su prihvatili: Ljubomir Rašović, Cvjetko Ivanović, Ćamil Sijarić, Đorđe Drecun, Mirčeta Đurović, Branislav Đurđev, Đordžije Pravilović, Božo Vuković, Božina Ivanović, Gordan Karaman, Ivo Popović-Đani, Esad Mekuli, Dušan Đurović, Čedomir Vukmanović, Dušan Skovran, Drago Đurović, Radosav Jovančević, Novak Kilibarda, Dragutin Vukotić, Mihailo Vojvodić, Vladislav Vlahović, Zarija Bešić, Vojislav Stanić, Pavle Mijović, Mihailo Lalić, Milorad Mijušković, Ljubo Pavićević, Marko Ulićević, Vladimir Lepetić i Savo Vujović, a odbili su: Tomica Nikčević, Vladimir Glišin, Gligor Stanojević i Risto Dragičević. Republički sekretarijat za obrazovanje, kulturu i nauku – Članovima Matičarske komisije, Titograd, 19. V 1972, DACG, OROC, RSO, fascikla 18, 102; 3-5/1972.

Kandidaturu za članstvo u Društvo za nauku i umjetnost SR Crne Gore u maju 1972. godine su prihvatili: Tonko Šoljan, Miloš Vušković i Branislav Šoškić, a odbio je Vojo Stanić iako je bio član Matičarske komisije i iako je prvobitno prihvatio.⁴⁴ Matičarska komisija je 6. marta 1973. godine donijela odluku o izboru prvih članova Društva za nauku i umjetnost Crne Gore.⁴⁵ Izabrana su 42 člana, od čega 25 redovnih i 17 dopisnih. U Crnoj Gori je tada prebivalište imalo 17 članova: 3 redovna i 14 dopisnih.⁴⁶ Dvanaest članova su istovremeno bili članovi drugih Akademija nauka i umjetnosti u Jugoslaviji.⁴⁷ To je bila jedna od slabosti koja je podsjetila na situaciju iz 1950. godine, kada je većina članova Društva živjela i stvarala van Crne Gore. Ova karakteristika

⁴⁴ DACG, OROC, RSO, fascikla 18, 108; 1-2/1972.

⁴⁵ Crnogorska akademija nauka i umjetnosti 1973-1983, str. 36.

⁴⁶ U redovne su izabrani: (istorijske nauke) Ivan Božić, Branislav Đurđev, Niko S. Martinović, Branko Pavićević, Petar Popović, Vlado Strugar, Vaso Čubrilović; (ekonomske nauke) Branislav Šoškić; (pravne nauke) Vladislav Brajković; (biološke nauke) Radoslav Anđus, Vilotije Blečić, Tonko Šoljan; (tehničke nauke) Zarija Bešić, Dragiša Ivanović; (medicinske nauke) Branimir Gušić, Milutin Đurišić, Ivo Popović-Đani, Ljubomir Rašović; (književnost) Janko Đonović, Radovan Zogović, Dušan Kostić, Mihailo Lalić, Đuza Radović, Ćamil Sijarić i (slikarstvo) Miloš Vušković, a u dopisne: (istorijske nauke) Dimitrije Vujović, Slavko Mijušković, Đoko Pejović; (istorijsko-ekonomske nauke) Mirčeta Đurović; (biološke nauke) Božina Ivanović, Vladimir Lepetić; (tehničke nauke) Vladislav Vlahović; (medicinske nauke) Dragutin Vukotić, Ljubiša Rakić; (poljoprivredne nauke) Milorad Mijušković, Ljubo Pavićević, Marko Ulićević; (književnost) Radonja Vešović, Čedo Vuković, Esad Mekuli; (muzika) Cvjetko Ivanović i Dušan Skovran. Isto, str. 36-37. i Zapisnik sa VI sjednice Matičarske komisije za izbor prvih članova Društva za nauku i umjetnost Crne Gore, održane 5. i 6. marta 1973. na Cetinju, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak, knjiga I, Titograd, 1974, str. 14-17.

⁴⁷ Crnogorska akademija nauka i umjetnosti 1973-1983, str. 37.

članstva je 1973. godine bila povoljnija, ali daleko od optimalne, jer je većina članova živjela van Crne Gore.

Predsjednik Matičarske komisije za izbor prvih članova Društva, Blaže Koneski je prvu, konstitutivnu, sjednicu Skupštine Društva sazvao za 10. jul 1973. godine.⁴⁸ Na ovoj sjednici je izabrano radno predsjedništvo, utvrđena procedura za konstituisanje Društva, sprovedena kandidatura i izbor za predsjednika, potpredsjednika i sekretara Društva. Za predsjednika Društva izabran je dr Branko Pavićević, za potpredsjednike: Mihailo Lalić i dr Radoslav Anđus, a za sekretara dr Dragutin Vukotić.⁴⁹

Druga (svečana) sjednica Skupštine Društva za nauku i umjetnost Crne Gore održana je 13. decembra 1973. godine.⁵⁰ Prisustvovala su 34 člana Društva, predstavnici najvećih državnih i partijskih organa Crne Gore, kao i: prof. dr Alojz Benac (predstavnik ANUBiH), prof. dr Haralampije Polenaković (predstavnik MANU), prof. dr Vasa Čubrilović (predstavnik SANU) i prof. dr Branimir Gušić (predstavnik JAZU).⁵¹

Na ovoj sjednici je govorio predsjednik Skupštine SR Crne Gore Vidoje Žarković. Naveo je da je osnivanje Društva u redu najznačajnijih ostvarenja u socijalističkom razvoju Crne Gore i da to ima trajnu vrijednost za crnogorski narod i pripadnike ostalih naroda i narodnosti u Crnoj Gori.⁵² Žarković je smatrao da bi Društvo trebalo da bude radnog karaktera i da svoju

⁴⁸ DACG, OROC, RSO, fascikla 28, 476; 3/1973.

⁴⁹ Crnogorska akademija nauka i umjetnosti 1973-1983, str. 37.

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Zapisnik sa II (svečane) sjednice Društva za nauku i umjetnost Crne Gore, održane 13. decembra 1973. godine u Titogradu (u Skupštini SR Crne Gore), Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak, knjiga I, Titograd, 1974, str. 84.

⁵² Pozdravni govor Vidoja Žarkovića predsjednika Skupštine SR Crne Gore, Isto, str. 87.

aktivnost usmjeri ka rješavanju problema u osnovnim pravcima razvoja Crne Gore.⁵³

Besjedu na ovoj skupštini je održao predsjednik Društva Branko Pavićević. Naveo je da je cilj Društva da rezultati njegovog rada budu prihvaćeni od drugih naroda, nauka i kultura, i da će se tako učvrstiti nacionalni identitet Crne Gore, odnosno da će crnogorska nauka i kultura dobiti punu nacionalnu afirmaciju samo onda kada ih socijalistička jugoslovenska zajednica prihvati kao svoje.⁵⁴

Na trećoj sjednici Skupštine, koja je održana 14. decembra 1973. godine, usvojen je Statut Društva, formirana su tri odjeljenja i izabrani njihovi sekretari. Sekretar Odjeljenja prirodnih nauka je bio dr Marko Ulićević, sekretar Odjeljenja društvenih nauka dr Dimitrije Vujović i sekretar Odjeljenja umjetnosti Čedo Vuković.⁵⁵ Sekretari odjeljenja su postali i članovi Predsjedništva Društva, a za članove Predsjedništva izabrani su i dr Dragiša Ivanović i dr Ljubomir Rašović.⁵⁶

Na ovoj Skupštini je usvojen Statut Društva, prema kojem je Društvo definisano kao najviša naučna ustanova u Crnoj Gori, a osnovi ciljevi su bili: unapređenje nauke i umjetnosti, pomaganje svestranog razvoja SR Crne Gore i učvršćivanje saradnje i bratstva među jugoslovenskim narodima i republikama.⁵⁷ Amblem Društva je bio grb SR Crne Gore. Nadzor nad

⁵³ Isto, str. 89.

⁵⁴ Zapisnik sa II (svečane) sjednice Društva za nauku i umjetnost Crne Gore, održane 13. decembra 1973. godine u Titogradu (u Skupštini SR Crne Gore), Isto, str. 112.

⁵⁵ Crnogorska akademija nauka i umjetnosti 1973-1983, str. 37.

⁵⁶ Zapisnik za III sjednice Društva za nauku i umjetnost Crne Gore, održane 14. decembra 1973. u Titogradu (u Privrednoj komori SR Crne Gore), Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak, knjiga I, Titograd, str. 117.

⁵⁷ Statut Društva za nauku i umjetnost Crne Gore, Isto, str. 118.

zakonitošću rada Društva obavljalo je Izvršno vijeće Skupštine SR Crne Gore (Vlada).⁵⁸

Članovi Društva su bili redovni i dopisni, a Društvo je moglo da ima i počasne i inostrane članove. Članove je birala Skupština Društva većinom glasova. Redovne članove su birali redovni članovi Društva, a ostale su birali redovni i dopisni članovi Društva.⁵⁹ Počasni članovi Društva – državljani SFRJ imali su sva prava redovnih članova osim da biraju članove Društva i da budu birani u njegove organe, a počasni članovi – strani državljani i inostrani članovi mogli su da učestvuju u radu Društva u odjeljenjima i na zasijedanju Skupštine Društva, ali bez prava odlučivanja.⁶⁰ Redovnim i dopisnim članovima pripadala je nagrada čiji je iznos određivala Skupština Društva. Članstvo u Društvu je, po pravilu, bilo doživotno, a moglo je prestati podnošenjem ostavke na članstvo ili zbog osude člana izvršnom presudom suda za krivična djela protiv naroda i države i drugih djela koja su mogla škoditi ugledu Društva.

Skupština Društva, kao organ upravljanja, sazivala se najmanje dva puta godišnje, i činili su je svi redovni i svi dopisni članovi.⁶¹ Odluke na Skupštini donosile su se većinom glasova članova Društva koji sačinjavaju Skupštinu. Izvršni organ Skupštine je bilo Predsjedništvo koga su činili: predsjednik, dva potpredsjednika, sekretar Društva, sekretari odjeljenja i dva člana iz reda redovnih članova izabrana na Skupštini.⁶² Svi članovi Predsjedništva su se birali na 4 godine. Rad odjeljenja je organizovao i njime rukovodio sekretar odjeljenja, koga su na 4 godine birali članovi tog odjeljenja.

⁵⁸ Isto, str. 119.

⁵⁹ Isto, str. 121.

⁶⁰ Isto, str. 124.

⁶¹ Isto, str. 127.

⁶² Isto, str. 128.

Kako bi objavljivalo rezultate iz svoje redovne djelatnosti Društvo je izdavalo sljedeće publikacije: Godišnjak Društva za nauku i umjetnost Crne Gore, Glasnik Odjeljenja prirodnih nauka, Glasnik Odjeljenja društvenih nauka, Glasnik Odjeljenja umjetnosti i Posebna izdanja Društva za nauku i umjetnost.⁶³

Konstituisanje Društva završeno je 13-14. decembra 1973. godine i to se može smatrati datumom njegovog osnivanja. Neposredno nakon konstituisanja Izvršno vijeće Skupštine Crne Gore je Društvu dodijelilo zgradu u Titogradu u Beogradskoj ulici 11.⁶⁴

Društvo je s radom počelo u maju 1974. godine.⁶⁵ Odjeljenje društvenih nauka je za 1974. godine usvojilo plan rada na 7 projekata.⁶⁶ Među prvim zadacima bilo je proučavanje crnogorske istorije. Jedan od najvećih projekata je bio „Izdavanje izvora za istoriju Crne Gore“. Na sastanku u Kotoru 3. jula 1974. godine odlučeno je da će ova edicija istorijskih izvora imati tri razreda. U I razredu je trebalo objaviti izvore do kraja XVIII vijeka, u II razredu izvore za XIX i XX vijek (do 1918) i u III razredu izvore od 1918. godine nadalje.⁶⁷ Formirani su i odbori za svaki od

⁶³ Pravilnik o publikacijama Društva za nauku i umjetnost Crne Gore, Isto, str. 135.

⁶⁴ Izvještaj sekretara Društva za nauku i umjetnost Crne Gore Dragutina Vukotića na Skupštini Društva 10. V 1974, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak 1974-1975, knjiga II-III, Titograd, 1977, str. 15.

⁶⁵ Društvo za nauku i umjetnost SR Crne Gore – Skupštini SR Crne Gore, DACG, OROC, RSO, fascikla 44, 503; 2/1975.

⁶⁶ To su bili: „Izdavanje izvora za istoriju Crne Gore“, „Crnogorsko ple-mensko društvo“, „Crna Gora u velikoj istočnoj krizi (1875-1878)“, „Crna Gora u Jugoslaviji“, „Savremena pravna terminologija i crnogorsko pravno nasljeđe“, „Položaj članica federacije u složenim državama sa stanovišta međunarodnog prava“ i „Problem proučavanja pomorstva Crne Gore“. Odjeljenje društvenih nauka, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak 1974-1975, knjiga II-III, Titograd, 1977, str. 32.

⁶⁷ Isto, str. 33.

razreda. Odjeljenje društvenih nauka je u novembru 1974. godine organizovalo savjetovanje na kojem je imenovan uređivački odbor za zbornik „Izvori za istoriju Crne Gore“. Odjeljenje društvenih nauka je pokušalo da naučno razmotri pitanje crnogorskog nacionalnog identiteta. Formiralo je Odbor za razradu projekta „Crna Gora u Jugoslaviji“ i imenovan je Odbor za organizovanje naučnog skupa „Crnogorsko nacionalno pitanje u politici KPJ“. No, ovi skupovi nijesu održani. Pored ovoga napisan je Predlog za osnivanje Instituta za proučavanje pomorstva u SR Crnoj Gori.⁶⁸

Odjeljenje prirodnih nauka je 1974. godine pokrenulo projekat „Zaštita čovjekove sredine“ i formiralo je posebni Odbor koji je rukovodio ovim projektom.⁶⁹ Pokrenuti su i projekti „Istraživanje vrijednosti crijevnih transplantata na vaskularnoj peteljci“ i „Kraška akumulacija Slano“. Odjeljenje umjetnosti je 1974. godine donijelo odluku da formira Odbor za jezik i književnost s ciljem da on preraste u Institut.⁷⁰ Odjeljenje je odlučilo da, povodom 150 godina od rođenja, organizuje simpozijum o Stefanu Mitrovom Ljubiši. Formirani su Odbori za kritičko izdavanje djela Petra II Petrovića Njegoša, djela Stefana Mitrova Ljubiše i djela Marka Miljanova. Pošto je sekretar Odjeljenja Čedo Vuković podnio ostavku, umjesto njega za sekretara Odjeljenja je 10. V 1974. godine izabran je Janko Đonović.⁷¹

Tokom 1974. godine Društvo je imalo problema u finansiranju, jer je planom bilo predviđeno da ima 3.305.830 dinara prihoda, a ostvarilo je 2.015.000 dinara.⁷² Prosječna plata u

⁶⁸ Isto, str. 37.

⁶⁹ Odjeljenje prirodnih nauka, Isto, str. 24.

⁷⁰ Odjeljenje umjetnosti, Isto, str. 41.

⁷¹ Isto, str. 43.

⁷² Pregled ostvarivanja finansijskog plana Društva za nauku i umjentost

Crnoj Gori 1974. godine bez poreza i doprinosa bila je 2.192 dinara.⁷³ Od prihodovanog novca Društvo je od Zajednice za naučni rad Crne Gore dobilo 1.975.000 dinara, a od režisera Veljka Bulajića 40.000 dinara kao pokolon s namjenom da se utroše za pripremu istorije književnosti Crne Gore. Od sredstava Zajednice za naučni rad najveći dio, odnosno 1.200.000 dinara je bilo kratkoročni beskamatni kredit za funkcionisanje Društva. Pored toga, Zajednica za naučni rad je dala 475.000 dinara za finansiranje naučnoistraživačkih tema i 300.000 dinara za izdavačku djelatnost u 1974. godini.⁷⁴ Društvo je tokom 1974. godine utrošilo 864.537 dinara, i to najvećim dijelom na lične izdatke, materijalne rashode i opremanje zgrade Društva, dok je rad na naučnim projektima stagnirao. Tako je Odjeljenje prirodnih nauka za projekte utrošilo samo 3.407 dinara, Odjeljenje društvenih nauka 9.705 dinara i Odjeljenje umjetnosti 4.206. dinara. I ova sredstva su utrošena samo za plaćanje putnih troškova članova naučnoistraživačkih Odbora, tako da 1974. godine nije bilo rezultata u naučnoistraživačkim projektima.⁷⁵ Nije objavljen Godišnjak, nijedan Glasnik odjeljenja i nijedno posebno izdanje. Sredstva iz 1974. koja nijesu utrošena, odnosno 1.150.463 dinara preni-jeta su u 1975. godinu.

U odnosu na 1974. godinu rad Društva je 1975. godine bio intenzivniji, ali skroman u odnosu na planirane projekte. Tokom 1975. formirane su Komisija za arheologiju (predsjednik Slavko Mijušković) i Komisija za etnografiju (predsjednik Đoko

⁷³ Zarade u Republici Crnoj Gori 1965-2005, Monstat, Podgorica, 2000, str. 11.

⁷⁴ Pregled ostvarivanja finansijskog plana Društva za nauku i umjetnost Crne Gore za 1974. godinu, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak 1974-1975, knjiga II-III, Titograd, 1977, str. 57.

⁷⁵ Isto, str. 58.

Pejović).⁷⁶ Jedan od najvećih uspjeha tokom 1975. godine bilo je formiranje biblioteke Društva, koja je tada raspolagala sa oko 7.100 knjiga.⁷⁷ Objavljen je prvi broj „Glasnika“ Odjeljenja društvenih nauka. Jedna od prvih aktivnosti Odjeljenja prirodnih nauka bio je projekat „Zaštita i unapređenje čovjekove sredine u Crnoj Gori“, a 1975. godine izašao je prvi „Glasnik“ ovog Odjeljenja.⁷⁸ Odjeljenje je u saradnji s Društvom ljekara Crne Gore 12. decembra 1975. godine održalo „Simpozijum o epidemiologiji, registraciji i klasifikaciji malignih oboljenja u Crnoj Gori za posljednjih pet godina“.⁷⁹

Savjet akademija nauka i umjetnosti SFRJ je u februaru 1975. godine u Beogradu primio Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore u članstvo.⁸⁰ Društvo je započelo saradnju s MANU i ANUBiH.⁸¹ U februaru 1976. godine Društvo je bilo domaćin (u Miločeru) plenarne sjednice Savjeta akademija nauka SFRJ. Posredstvom Međuakademijskog savjeta postignut je sporazum o naučnoj saradnji s Akademijom nauka i umjetnosti SSSR i Akademijom umjetnosti Njemačke Demokratske Republike.⁸²

Od osnivanja Društva za nauku i umjetnost cilj je bio njegovo prerastanje u CANU. Predsjednik crnogorske Skupštine Vidoje Žarković je na drugoj sjednici Skupštine Društva 13. decembra 1973. godine naveo da će Društvo ubrzo postati Akademija

⁷⁶ Izvještaj o radu Društva za nauku i umjetnost Crne Gore u 1975. godini, CANU, Godišnjak 1976, knjiga IV, Titograd, 1978, str. 39.

⁷⁷ Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak 1974-1975, knjiga II-III, Titograd, 1977, str. 107.

⁷⁸ Izvještaj o radu Društva za nauku i umjetnost Crne Gore u 1975. godini, CANU, Godišnjak 1976, knjiga IV, Titograd, 1978, str. 41.

⁷⁹ Isto, str. 42.

⁸⁰ Isto, str. 97.

⁸¹ Isto, str. 39.

⁸² Isto

nauka i umjetnosti.⁸³ Na istoj sjednici predsjednik Društva Branko Pavićević je naveo da je Društvo isto što i Crnogorska akademija nauka i umjetnosti.⁸⁴ Kada su se stekli uslovi, odnosno kada je Društvo priznato od strane ostalih jugoslovenskih akademija, uspostavilo međunarodnu saradnju i počelo da funkcioniše po principima modernih akademija nauka, prerastanje Društva u CANU postalo je logičan korak. Predsjedništvo Društva je na konsultativnom sastanku u januaru 1975. godine odlučilo da se nastavi s radom na donošenju Zakona o Akademiji nauka i umjetnosti Crne Gore.⁸⁵

O tome se raspravljalo na sjednici sva tri vijeća Skupštine SR Crne Gore 16. jula 1975. godine. Tom prilikom sekretar Društva dr Dragutin Vukotić je naveo da se Društvo, po svojim naučnim planovima, programima i zadacima, ne razlikuje bitno od bilo koje jugoslovenske akademije nauka i umjetnosti, da je Društvo za kratak period uspostavilo vezu sa svim naučnim ustanovama u Crnoj Gori, Univerzitetom u Titogradu i drugim Akademijama.⁸⁶

Zakonski predlog da Društvo preraste u CANU donijelo je Izvršno vijeće, a ekspozice o tome je 10. marta 1976. godine na sjednici sva tri vijeća Skupštine SR Crne Gore i Skupštine Republičke samoupravne interesne zajednice (SIZ) podnio je potpredsjednik

⁸³ Pozdravni govor Vidoja Žarkovića predsjednika Skupštine SR Crne Gore, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak, knjiga I, Titograd, 1974, str. 91.

⁸⁴ Besjeda Branka Pavićevića, Isto, str. 109.

⁸⁵ Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak 1974-1975, knjiga II-III, Titograd, 1977, str. 66.

⁸⁶ Izlaganje Dragutina Vukotića, sekretara Društva za nauku i umjetnost Crne Gore, prilikom razmatranja izvještaja o radu Društva i predloga o prerastanju Društva u Crnogorsku akademiju, CANU, Godišnjak 1976, knjiga IV, Titograd, 1978, str. 21.

Izvršnog vijeća Radivoje Brajović.⁸⁷ Izvršno vijeće se odlučilo na taj korak jer je smatralo da postoji široka podrška tom potezu, da je društveno-ekonomski razvoj Crne Gore i naročito razvoj nauke i umjetnosti dostigao stepen na kome se može pristupiti organizovanju Akademije, kao i zbog svijesti o ulozi i značaju koji dobro organizovan naučnoistraživački rad ima na planu bržeg društveno-ekonomskog razvoja i afirmacije kulturnih vrijednosti Crne Gore. Povećao se broj naučnih i kulturnih stvaralaca, 1974. godine je osnovan Univerzitet u Titogradu, a Društvo je od strane jugoslovenskih i stranih Akademija priznato za ravnopravnog partnera. Ipak, ova promjena nije bilo samo u imenu.

Vlada je od Akademije očekivala da, kao viši oblik organizacionog objedinjavanja i usmjeravanja naučne misli, utiče na brži ekonomski, kulturni i opštedruštveni razvitak, i da razvija i unapređuje sve grane nauke i umjetničkog stvaralaštva.⁸⁸ Od Akademije se očekivalo da utvrđuje politiku razvoja naučnog rada i umjetničkog stvaralaštva, unapređuje i koordinira naučne i umjetničke djelatnosti, usmjerava i povezuje proizvodnju, obrazovanje i nauku, odnosno da naučnoistraživačko i umjetničko stvaralaštvo povezuje s praksom i potrebama društva. CANU je trebalo da formuliše društvenu politiku u oblasti naučnog rada i umjetničkog stvaralaštva.⁸⁹ Poseban zadatak Akademije je bio da pomaže usavršavanje naučnih radnika i umjetnika i da podstiče njihovo uključivanje u rad naučnih tijela Akademije, kao i da ima podsticajnu i usmjeravajuću ulogu u radu svih institucija i stvaralaca iz oblasti nauke i umjetnosti.⁹⁰ Cilj ovih nastojanja je bio da CANU ima radni karakter, da usmjerava nauku i umjetnost u Crnoj Gori, i da ne bude institucija tradicionalno-reprezentativnog karaktera.

⁸⁷ Ekspoze Radivoja Brajovića, Isto, str. 22.

⁸⁸ Isto, str. 24.

⁸⁹ Isto.

⁹⁰ Isto, str. 25.

Predviđeno je da se Akademija, dominantno, finansira iz Samoupravne interesne zajednice za naučne djelatnosti na osnovu neposrednih ugovora s organizacijama udruženog rada, SIZ-ovima drugih djelatnosti i drugim zainteresovanim društvenim činiocima, dok se dio aktivnosti od opšteg značaja finansirao iz budžeta Republike.⁹¹

Skupština SR Crne Gore je nakon ekspozea predstavnika Vlade usvojila Zakon o CANU i tako je, nakon skoro tri godine postojanja, 10. marta 1976. godine Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore preraslo u CANU. Tada je stupio na snagu Zakon o Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti.⁹² Određeno je da je CANU samoupravna naučna organizacija koja udružuje istaknute naučne radnike i umjetnike i svojom djelatnošću razvija naučno i umjetničko stvaralaštvo s ciljem da doprinese unapređivanju nauke i umjetnosti, razvitku proizvodnih snaga i jačanju samoupravnih socijalističkih društveno-ekonomskih odnosa.⁹³ Zadatak Akademije je bio da unapređuje i razvija sve vidove naučnog i umjetničkog stvaralaštva i da se zalaže za primjenu dostignuća nauke u društvenom, političkom, ekonomskom i kulturnom životu SR Crne Gore i SFRJ, da učvršćuje bratstvo i jedinstvo među narodima i narodnostima Jugoslavije i da razvija međunarodnu naučnu saradnju.⁹⁴ Rad Akademije je bio javan, a nadzor nad zakonitošću rada Akademije je vršilo Izvršno vijeće SR Crne Gore.

Organizacija i ciljevi CANU su bili identični kao i kod prethodnog Društva, ali je promijenjen karakter članstva. Akademija je mogla imati članove u stalnom radnom sastavu,

⁹¹ Isto, str. 27.

⁹² Crnogorska akademija nauka i umjetnosti 1973-1983, str. 38.

⁹³ Zakon o Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti, CANU, Godišnjak 1976, knjiga IV, Titograd, 1978, str. 30.

⁹⁴ Isto, str. 31.

počasne članove i članove koji nijesu u stalnom radnom sastavu. Stalni radni sastav Akademije su činili redovni i dopisni članovi. U radnom sastavu Akademije su mogli biti samo oni članovi koji nijesu bili u radnom sastavu drugih Akademija.⁹⁵ Tako je u radni sastav CANU ušlo 26 članova, po 13 redovnih i dopisnih, dok je 11 članova bilo van radnog sastava.⁹⁶ To je bilo rješenje kojim su prevaziđeni nedostaci prethodnog Društva, kao i Društva iz 1950. godine, kada je većina članova živjela van Crne Gore i koji su, uglavnom, bili angažovani u drugim Akademijama, pa im je članstvo u crnogorskim Društvima bilo više počasno. Prema Zakonu o CANU član radnog sastava CANU je mogao živjeti van Crne Gore, ali nije mogao biti u radnom sastavu drugih Akademija i tako je aktivnost članova radnog sastava trebalo da bude dominantno vezana za CANU i za naučne i umjetničke teme Crne Gore.

Na VII sjednici Skupštine CANU 7. maja 1976. godine utvrđen je radni sastav Akademije, izvršen izbor predsjednika, dva potpredsjednika, sekretara, dva člana Predsjedništva i potvrđen izbor sekretara odjeljenja.⁹⁷ Za predsjednika je izabran

⁹⁵ Crnogorska akademija nauka i umjetnosti 1973-1983, str. 39.

⁹⁶ Utvrđen je radni sastav CANU, koga su činili redovni članovi: Zarija Bešić, Vilotije Blečić, Janko Đonović, Radovan Zogović, Dragiša Ivanović, Dušan Kostić, Mihailo Lalić, Branko Pavićević, Ivan-Đani Popović, Đuza Radović, Ljubomir Rašović, Vlado Strugar i Branislav Šoškić, i dopisni članovi: Radonja Vešović, Vladislav Vlahović, Dimitrije Vujović, Dragutin Vukotić, Mirčeta Đurović, Božina Ivanović, Cvjetko Ivanović, Vladimir Lepetić, Milorad Mijušković, Slavko Mijušković, Ljubo Pavićević, Đoko Pejović i Marko Ulićević. Članovi van radnog sastava bili su: Radoslav Anđus, Ivan Božić, Vladislav Brajković, Milutin Đurišić, Branislav Đurđev, Esad Mekuli, Petar Popović, Ljubiša Rakić, Ćamil Sijarić, Vasa Čubrilović i Tonko Šoljan. Isto.

⁹⁷ CANU, Godišnjak 1976, knjiga IV, Titograd, 1978, str. 49.

dr Branko Pavićević, za potpredsjednike Mihalo Lalić i dr Milorad Mijušković. Za članove Predsjedništva izabrani su: dr Dragiša Ivanović i dr Ljubomir Rašović, a za sekretare Odjeljenja: dr Marko Ulićević (sekretar Odjeljenja prirodnih nauka), dr Dimitrije Vujović (sekretar Odjeljenja društvenih nauka) i Janko Đonović (sekretar Odjeljenja umjetnosti).

Neposredno nakon osnivanja, CANU je započela intenzivnu aktivnost na naučnim i umjetničkim projektima. Tokom 1976. godine Odjeljenje prirodnih nauka je radilo na tri projekta: „Zaštita i unapređenje čovjekove sredine u Crnoj Gori“, „Proučavanje prirode i prirodnih bogatstava Crne Gore“ i „Proučavanje patologije stanovništva Crne Gore“.⁹⁸ Odjeljenje prirodnih nauka je 1976. godine objavilo 6 knjiga u okviru Posebnih izdanja CANU.⁹⁹ Odjeljenje umjetnosti je u aprilu 1976. godine održalo Simpozijum o životu i radu Stefana Mitrova Ljubiše i štampalo prvi broj „Glasnika“.¹⁰⁰ Formirani su redakcioni odbori za kritičko izdanje djela Petra II Petrovića Njegoša i za kritičko izdanje djela Marka Miljanova.¹⁰¹ Odbor za jezik i književnost Odjeljenja umjetnosti je pripremio Elaborat o Institutu za jezik i književnost, uspostavio je domaću i međunarodnu saradnju i organizovao je Jugoslovenski slavistički seminar.¹⁰² Tokom 1976. godine Odjeljenje

⁹⁸ Isto, str. 85.

⁹⁹ To su: „Geologija Crne Gore. Stratigrafija i facijalni sastav“ (Zarija Bešić), „Pregljevi na agrumima na jugoslovenskom primorju“ (Milorad Mijušković i Bisenija Tomašević), „Kras Nikšićkog polja“ (Vladislav Vlahović), „Trijaske mikrofacije Dinarida“ (Smiljka Pantić-Prodanović), „Planinska jezera Crne Gore“ (Stevan Stanković) i „Boksiti, glinica i aluminijum“ (Nikola Perović). Isto, str. 88.

¹⁰⁰ Isto, str. 94.

¹⁰¹ Isto.

¹⁰² Isto, str. 95.

društvenih nauka je formiralo 11 odbora i komisija, u kojima je angažovano oko 100 naučnih radnika.¹⁰³ Na predlog Izvršnog vijeća Skupštine SR Crne Gore, Predsjedništvo CANU je 1976. prihvatilo odluku da redakcija za istoriju Crne Gore radi pri Akademiji.¹⁰⁴ Time je pisanje Istorije Crne Gore, jednog od najvažnijih naučnih projekata, dodijeljeno CANU, što je bilo u skladu sa zakonom, statutom Akademije i njenim osnovnim zadatkom. U istom periodu su se razmatrale i pripreme za Enciklopediju Crne Gore.¹⁰⁵ Ipak, većina ovih projekata je bila samo u planovima i tek je trebalo vidjeti da li će ih CANU realizovati.

Proširena je i međuakademijska i međunarodna saradnja. CANU je 1976. godine imenovala predstavnike u međuakademijske odbore.¹⁰⁶ U oktobru 1976. u posjeti CANU je bila delegacija Društva za nauku i umjetnost Kosova. Preko Savjeta nauka SFRJ, CANU je ugovorila saradnju s

¹⁰³ Ovi odbori i komisije su pokrenuli projekte: „Izdavanje izvora za istoriju Crne Gore“, „Crnogorsko plemensko društvo“, štampanje „Kotorskog statuta“ i „Skadarskog zemljišnika“, „Crna Gora u velikoj istočnoj krizi 1875-1878“, naučni skup „Stogodišnjica crnogorsko-turskog rata 1876-1878“, zbirka dokumenta „Rusija prema ustanku u Hercegovini 1875. i ratu Crne Gore i Turske 1876-1878“, „Crna Gora u Jugoslaviji“, naučni skup „Komunistička partija Jugoslavije i crnogorsko nacionalno pitanje“, „Proizvodne snage Crne Gore“, naučni skup „Rikardo-Marks-Lenjin i savremena ekonomska misao“, „Pomorstvo Crne Gore“, „Položaj članica federacije u složenoj državi, „Savremena pravna terminologija i crnogorsko pravno nasljeđe“ i naučni skup „Pogled na svijet“. Isto, str. 89-92.

¹⁰⁴ Isto, str. 84.

¹⁰⁵ Isto.

¹⁰⁶ U Odbor za međuakademijsku saradnju pri Savjetu akademija SFRJ imenovani su dr Marko Ulićević i Janko Đonović. U međuakademijski Odbor za zaštitu prirode i životne sredine (sa sjedištem pri JAZU) imenovan je dr

Akademijom nauka SSSR, Nacionalnom akademijom nauka SAD, Britanskom kraljevskom akademijom, Britanskim društvom za nauku i Akademijom umjetnosti Njemačke Demokratske Republike.¹⁰⁷ CANU je u novembru 1977. godine potpisala sporazum o umjetničkoj i naučnoj saradnji s Akademijom umjetnosti DR Njemačke.¹⁰⁸ Sporazum su potpisali dr Branko Pavićević, predsjednik CANU i dr Hajnc Šnabl, generalni direktor Akademije umjetnosti DR Njemačke. Potpisivanju su prisustvovali: dr Milorad Mijušković, Janko Đonović, dr Božina Ivanović, dr Slavko Mijušković, dr Jevto Milović, Čedo Vuković i Olga Perović.

Vlast je obezbijedila dovoljno novca za formiranje i početak rada CANU, pa je ona tokom 1976. godine imala novca i preko potreba. Tokom 1976. Akademija je imala 6.541.919, 05 dinara prihoda od čega je 5.162.300,90 dobila tokom 1976. godine, a 1.379.618,15 dinara je prenijela iz 1975. godine.¹⁰⁹ Iz budžeta Republike za 1976. godinu dobila je 3,5 miliona dinara, a Samoupravna interesna zajednica za naučne djelatnosti je Akademiji, preko konkursa, odobrila 1.230.000 dinara za finansiranje 16

Ljubo Pavićević; u međuakademijski Odbor za dijalektološke atlase (sa sjedištem pri SANU) imenovani su dr Drago Ćupc i dr Branislav Ostojić; u međuakademijski Odbor za proučavanje tumora glave i vrata (sa sjedištem pri JAZU) dr Ivo Popović Đani; u međuakademijski koordinacioni Odbor medicinskih odjeljenja jugoslovenskih akademija (sa sjedištem pri JAZU), dr Ljubomir Rašović i dr Dragutin Vukotić; u međuakademijski Odbor za onomastiku (sa sjedištem pri JAZU) dr Drago Ćupić i dr Branislav Ostojić; u međuakademijski Odbor za proučavanje bogumilskog pokreta (sa sjedištem pri MANU) dr Đoko Pejović; u međuakademijski etnografski Odbor (sa sjedištem pri MANU), dr Jovan Vukmanović i u međuakademijski Odbor za arheološku kartu Jugoslavije (sa sjedištem pri SAZU) Vera Drecun. Isto, str. 99.

¹⁰⁷ Isto.

¹⁰⁸ „Pobjeda“, 15. XI 1977, str. 13.

¹⁰⁹ CANU, Godišnjak 1976, knjiga IV, Titograd, 1978, str. 103.

tema i projekata. Od 6.541.919,05 dinara, CANU je na projekte i redovnu djelatnost utrošila 4.223.104,83 dinara, a u 1977. godinu je prenijela 2.318.814,22 dinara.¹¹⁰ Prosječna zarada u Crnoj Gori 1976. godine bez poreza bila je 3.133 dinara.¹¹¹

Od osnivanja Naučnog društva 1950. godine do osnivanja CANU cilj ovih institucija je bio da promovišu nacionalne posebnosti Crne Gore, jugoslovensko zajedništvo i socijalističku ideologiju. Osnivanje Društva 1950. godine bilo je u skladu s nastojanjima crnogorske vlasti da Crna Gora i crnogorski narod, kao ravnopravna republika i ravnopravna nacija, imaju sve kulturne i naučne institucije kao i druge jugoslovenske republike i nacije, i da se na taj način pristupi relevantnim pitanjima i potrebama Crne Gore.

Osnovni motivi za osnivanje Društva za nauku i umjetnost Crne Gore 1973. godine bili su brže socijalno, ekonomsko i kulturno emancipovanje Crne Gore.¹¹² Jedan od ciljeva Društva bio je da promoviše vrijednosti crnogorskog naroda i da kroz nacionalne afirmiše i univerzalne vrijednosti u Crnoj Gori.¹¹³ O tome je na drugoj sjednici Skupštine Društva za nauku i umjetnost Crne Gore 13. decembra 1973. godine govorio predsjednik Društva dr Branko Pavićević. Pavićević je smatrao da državne i nacionalne posebnosti Crne Gore ne treba dokazivati, ali i da je nesporna opredijeljenost za jugoslovensku socijalističku zajednicu.¹¹⁴ Pavićević je naveo da će Društvo za nauku i umjetnost

¹¹⁰ Isto, str. 109.

¹¹¹ Zarade u Republici Crnoj Goru 1965-2005, Monstat, Podgorica, 2000, str. 11.

¹¹² Govor akademika Dragutina P. Vukotića, predsjednika CANU, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti 1973-1993, Podgorica, 1993, str. 11.

¹¹³ Dr Mijat Šuković, Nauka - bitan faktor razvoja društva, „Ovdje“, broj 30, 1971, str. 4.

¹¹⁴ „Pobjeda“, 16. XII 1973, str. 7.

sebe smatrati organskim dijelom jedinstvenog naučnog organizma jugoslovenske socijalističke zajednice.¹¹⁵ Pavićević je izjavio: „Za posljednjih pola stoljeća naše jugoslovenske historije pokazalo se mnogo puta da naša zajednica može da opstane samo organizovana na načelima naučnog socijalizma; samo socijalističkim idealima ujedinjene jugoslovenske nacije mogu da nađu zajednički interes i zajedničku budućnost... Uostalom, ustanove kao što su akademije nauka i univerziteti, organizovane na savremenim naučnim načelima, same po sebi više doprinose afirmaciji crnogorskog nacionalnog bića nego formalistička razmatranja historijskih činjenica, smještenih od strane pojedinih historičara u skolastičke kalupe i doktrinerske norme. Crna Goru nije potrebno dokazivati. Ona se sama potvrdila kroz svoju burnu prošlost“.¹¹⁶

Gosti na ovoj sjednici su ukazali na nesporne historijske posebnosti Crne Gore. Akademik Alojz Benac, predstavnik ANUBiH, naveo je da je Crna Gora kroz vjekove pokazivala neiscrpnu energiju u odbrani svoje slobode, a njen narod izborio časno mjesto među malim, ali ponosnim i slobodnim narodima, i da će Društvo za nauku i umjetnost obezbijediti još uglednije mjesto SR Crnoj Gori u jugoslovenskoj i balkanskoj nauci i umjetnosti.¹¹⁷ Akademik SANU Vasa Čubrilović je naveo da je SR Crna Gora stara historijska zemlja, izrasla iz antičke Prevalitane, srednjovjekovne Duklje i Zete, novovjekovne Crne Gore i da se u okviru SFRJ izgrađuje kao posebna republika.¹¹⁸

Jedan od najuticajnijih predstavnika socijalističke vlasti u Crnoj Gori Veselin Đuranović je smatrao da je CANU osnovana

¹¹⁵ Dr Branko Pavićević, Nacionalna nauka i kultura najbolje se mjeri internacionalnim elementima u njoj, „Ovdje“, broj 56, 1974, str. 4.

¹¹⁶ Isto, str. 30.

¹¹⁷ Riječ akademika Alojza Benca, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak, knjiga I, Titograd, 1974, str. 94.

¹¹⁸ Riječ akademika Vase Čubrilovića, Isto, str. 96.

kako bi doprinosila daljoj nacionalnoj afirmaciji crnogorskog naroda i njegovoj ravnopravnosti u socijalističkoj i samoupravnoj Jugoslaviji.¹¹⁹

Pored afirmacije crnogorstva i jugoslovenstva, Naučno društvo, Društvo za nauku i umjetnost i CANU su afirmisali socijalističku ideologiju. Taj zadatak im je dala tadašnja vlast, i njega su prihvatili predsjednici i članovi ovih institucija. Preko Naučnog društva iz 1950. godine vlast je pokušala da cjelokupni naučni kadar i stvaralaštvo usmjeri ka razvoju socijalističkog društva. Na osnivačkoj skupštini Naučnog društva ministar prosvjete NR Crne Gore Živko Žižić je izjavio da će naučnici Crne Gore, učešćem u radu ovog Društva, najbolje doprinijeti izgradnji socijalizma.¹²⁰ Predsjednik Upravnog odbora Naučnog društva historičar Jagoš Jovanović je podržao socijalističku orijentaciju Društva i, s obzirom na političku situaciju 1950. godine, podržao je borbu KPJ protiv Informbiroa.¹²¹

Kada je konstituisano Društvo za nauku i umjetnost 13. decembra 1973. godine predsjednik Skupštine SR Crne Gore Vidoje Žarković je izjavio da bi Društvo trebalo da ima ideološku ulogu i da bi trebalo da doprinosi bržem otkrivanju puteva za unapređivanje društvenih odnosa, punijem oživotvorenju marksizma, shvaćenog cjelovito, kao filozofije, naučne teorije,

¹¹⁹ Veselin Đuranović, Deset godina CANU, Rad i postojanje, „Ovdje“, jun 1983, str. 4.

¹²⁰ Osnovano je Naučno društvo NR Crne Gore, „Pobjeda“, 24. X 1950, str. 2.

¹²¹ Jovanović je naveo: „Mi smo danas u svijetu ponosni zastavnici borbe za dosljednu primjenu u konkretnim uslovima svake zemlje revolucionarne nauke marksizma-lenjinizma. Istorija je našoj Partiji i svim našim narodima, na čelu sa velikim Titom, postavila iznad svega častan zadatak da odbranimo čistotu nauke marksizma-lenjinizma. Naše Naučno društvo jedno je od formi kroz koje će se izražavati naša upornost u izgradnji socijalizma“. Isto.

ideologije i društvene prakse.¹²² Predsjednik Društva Branko Pavićević je na ovoj sjednici izjavio da samoupravni oblik organizacije cjelokupnog života pokreće stvaralačke snage društva i udvostručava njegove napore.¹²³ Pavićević je naveo i da će buduća Akademija sa svojim institucijama biti uključena u veliki napor za preobražaj crnogorskog društva na samoupravnim osnovama.¹²⁴

Prema članu 2 Zakona o CANU iz 1976. godine, Akademija je osnovana kao samoupravna naučna organizacija, a jedan od njenih najvažnijih zadataka je bio da jača samoupravne socijalističke društveno-ekonomske odnose.¹²⁵

Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore i CANU su prema Titu gajili idolopoklonički odnos. Učesnici druge (svečane) sjednice Skupštine, održane 13. decembra 1973. godine, poslali su pozdravno pismo Josipu Brozu Titu u kojem su obećali da će podržavati titoizam, Savez komunista, ideologiju samoupravnog socijalizma, bratstvo i jedinstvo, klasno i revolucionarno stvaralaštvo, kao i da će se boriti protiv buržoaskog nasljeđa.¹²⁶

¹²² Pozdravni govor Vidoja Žarkovića predsjednika Skupštine SR Crne Gore, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak, knjiga I, Titograd, 1974, str. 90.

¹²³ Zapisnik sa II (svečane) sjednice Društva za nauku i umjetnost Crne Gore, održane 13. decembra 1973. godine u Titogradu (u Skupštini SR Crne Gore), Isto, str. 113.

¹²⁴ Isto.

¹²⁵ Zakon o Crnogorskoj akademiji nauku i umjetnosti, CANU, Godišnjak 1976, knjiga IV, Titograd, 1978, str. 30.

¹²⁶ U pismu su naveli: „Dragi družo Tito. Sa svečane sjednice Društva za nauku i umjetnost SR Crne Gore upućujemo Ti srdačni pozdrav i najbolje želje. Tvoje djelo, Tvoja smjela i dalekovidna misao, predvodništvo u izgrađivanju nove, revolucionarne epohe, jednako nadahnjuju i nas, poslenike na polju nauke i umjetnosti. Upravo to daje pun smisao osnivanju našega

Na VIII sjednici Skupštine CANU 8. maja 1976. godine za prvog počasnog član CANU izabran je Josip Broz Tito.¹²⁷ Obrazloženje ovog predloga je donio predsjednik CANU Branko Pavićević. On je naveo da je Tito jedan od najistaknutijih ljudi XX vijeka i da su mnoga Titova praktično-politička i teorijska rješenja u marksističku društvenu nauku ušla kao iskustvo i teorijska tekovina savremene faze razvoja svjetskog

Društva, čiji će rad, uvjereni smo, označiti progresivni put kulture naroda Crne Gore i doprinijeti našem zajedničkom naučnom i umjetničkom napredovanju na tlu samoupravne socijalističke Jugoslavije. Stoga izražavamo spremnost da kroz razgranate aktivnosti Društva i svojim stvaralačkim radom budemo sudionici opšteg nastojanja da se nauka i umjetnost razvijaju na magistralnoj trasi Saveza komunista i da se u samim temeljima naše zajednice ostvaruje klasni, revolucionarni smjer stvaralaštva. Naši naponi biće usmjereni na svestrani brži razvoj Crne Gore na samoupravnoj socijalističkoj osnovi i jačanje bratstva i jedinstva, bez čega nema pravog puta ni u nauci ni u umjetnosti. Čvrsto smo uvjereni da naučna misao i umjetničko stvaranje, danas, na našem tlu, moraju imati za polazište jasno zasnovanu marksističku osnovu – nadgrađivati pozitivne domete minulih epoha, odstranjivati balast buržoaskog izopačavanja i ujedno otvarati nove vidike, odista naučne, humane, okrenute radničkoj klasi, čovjeku, radi kojih jesu i radi kojih će biti. Nadahnuti slobodarskom tradicijom naših naroda i velikim tekovinama naše socijalističke revolucije, mi ćemo na crnogorskom tlu nalaziti široke mogućnosti za istraživačke prodore, za naučne i umjetničke sinteze. Ujedno, mi ćemo nastojati da se pri svakom našem poduhvatu ostvaruje stvaralački susret naučne misli i zahtjeva našeg i sju-trašnjeg vremena. Dragi druže Tito, želimo Ti da još dugo vodiš našu zbra-timljenu zajednicu i da revolucionarno titovsko vrijeme preda budućim generacijama trajne naučne i umjetničke tekovine.“ Pozdravno pismo učesnika svečane Skupštine predsjedniku Republike Josipu Brozu Titu, Društvo za nauku i umjetnost Crne Gore, Godišnjak, knjiga I, Titograd, 1974, str. 114.

¹²⁷ CANU, Godišnjak 1976, knjiga IV, Titograd, 1978, str. 80.

socijalizma.¹²⁸ Tvrdio je da društvene nauke, koje se bave proleterskim revolucijama i izgradnjom socijalističke države, ne mogu mimoći teorijsko i vojno-teorijsko nasljeđe jugoslovenske revolucije, kao i relativno bogato iskustvo u izgradnji samoupravljanja i ulozi države u sistemu socijalističkog samoupravnog društva. Pavićević je naveo da Titov naučno-teorijski doprinos u svim oblastima društvenih nauka ima trajnu vrijednost i da je prešao okvire jedne zemlje i jednog vremena.¹²⁹

Nakon obrazloženja, i uz prethodnu Titovu saglasnost, CANU je na ovoj sjednici izabrala Tita za svog počasnog člana.¹³⁰ Titu je Povelja počasnog člana dodijeljena na svečanoj sjednici CANU 25. februara 1977. godine, a Tito je svoj govor posvetio afirmisanju crnogorskog identiteta i nacionalne politike SKJ.¹³¹ Branko Pavićević je naveo da Tito

¹²⁸ Isto, str. 81.

¹²⁹ Pavićević je o Titu rekao: „Savremeni političar i revolucionar, koji je znao da u svojoj zemlji tako sigurno pokrene sve snage što ih je istorija nakupila, vizionarski je osjetio svjetsko-istorijski značaj pitanja o odnosima i pokretima u fazi kad socijalizam postaje realni svjetski proces, čija se političko-klasna osnova neslućeno proširuje, a idejno-teorijski i misaoni arsenal svakim danom sve više bogati. Drug Tito je savremeni političar i teoretičar koji je u Lenjinovo učenje o kolonijalnom pitanju unio nova teorijska saznanja, razrađujući političko-stratešku koncepciju o položaju i ulozi nerazvijenih zemalja u svjetskim zbivanjima, u borbi protiv hegemonije, imperijalizma, za mir i ravnopravnu saradnju među državama i narodima.“ Isto, str. 81.

¹³⁰ „Pobjeda“, 10. V 1976, str. 1.

¹³¹ Tito je izjavio: „Svoje nacionalno biće i svoju državnost crnogorski narod je izgradio u vjekovnoj borbi protiv stranih zavojevača. U složenim i specifičnim historijskim okolnostima, ostvario je i značajno kulturno i etičko

pripada velikim ljudima koji su predstavljali najbolje idejne tumače budućnosti i onima koji pomjeraju točak istorije.¹³² Pavićević je smatrao je da je Tito marksizam doveo do najviših naučnih vrijednosti.¹³³ Izjavio je da je Tito jedan od najvećih vizionara i stratega u XX vijeku, da je iz marksističke riznice izvukao njene najpresudnije zaključke, primijenio ih na jugoslovensku revolucionarnu stvarnost i da su ti zaključci postali originalna tvorevina u teoriji naučnog socijalizma. Pavićević je tvrdio da treba izgrađivati naučni i idejni mehanizam, sposoban ne samo da proširi saznavnu sferu, već i da odbaci pojmovni aparat starih epoha i ideologija.¹³⁴

Naučno društvo, Društvo za nauku i umjetnost i CANU su izraz nastojanja tadašnje vlasti da u Crnoj Gori formira instituciju koja će okupiti najeminentnije naučnike i umjetnike i koja će razvojem nauke i umjetnosti doprinosti ukupnom razvoju Crne Gore. Najveći problem je bio odnos članova prema zadacima ovih institucija. Zbog nedostatka institucija, finansija i ambijenta neophodnog za kontinuirano stvaralaštvo, najveći

nasljeđe. Jer, proces formiranja i nastanka modernih nacija kod nas, iako pokretan istim zakonitostima, nosio je u sebi, kao što je poznato i dosta posebnih odlika. Borba crnogorskog naroda, kao uostalom i svih naših naroda, za nacionalni identitet i samostalnost dobila je svoj puni smisao kada se povezala sa klasnom borbom, sa borbom radničke klase za socijalno i ekonomsko oslobođenje. Uostalom, suštinsko obilježje našeg narodnooslobodilačkog rata sastojalo se u povezivanju borbe za nacionalno oslobođenje i ravnopravnost sa ciljem socijalističke revolucije“. CANU, Godišnjak 1977, knjiga V, Titograd, 1979, str. 26-27.

¹³² Tito prvi počasni član CANU, „Ovdje“, broj 94, 1977, str. 2.

¹³³ Branko Pavićević, Povelja Titu državniku, vojskovođi, političaru i teoretičaru, „Stvaranje“, broj 2, Titograd, 1977, str. 207.

¹³⁴ Tito prvi počasni član CANU, „Ovdje“, broj 94, 1977, str. 4.

dio eminentnih naučnika i umjetnika su napustili Crnu Goru i svoje stvaralaštvo, najčešće, vezali za institucije u srpskoj i jugoslovenskoj prijestonici. To je, uz nedostatak finansija, bio glavni razlog zbog kojih je Naučno društvo iz 1950. doživjelo neuspjeh. Uslovi su se značajno popravili do 1973. godine kada je formirano Društvo za nauku i umjetnost, ali je i tada većina članova živjela i stvarala van Crne Gore. To nije bilo prevaziđeno ni do 1976. godine kada je stvorena CANU, ali je ta situacija ublažena stvaranjem kategorije članova u radnom sastavu, koji su mogli živjeti van Crne Gore, ali su svoj rad morali da vežu za CANU i njene projekte.

Od 1950. godine cilj je bio da Akademija ima radni karakter i da bude centar nauke i umjetnosti, rukovodi projektima, osniva i koordinira rad naučnih institucija, savjetuje vlast o ovim pitanjima i brine o formiranju novog naučnog i umjetničkog kadra. Osim ovih zadataka, koje uglavnom imaju sve Akademije, Naučno društvo, Društvo za nauku i umjetnost i CANU su imale obavezu da afirmišu crnogorski identitet u okviru socijalističke Jugoslavije i da promovišu ideje socijalističkog samoupravljanja i titoizma. To je bila posljedica politike socijalističke vlasti koja je željela da nauku i umjetnost razvija u skladu sa socijalističkim idealima i u skladu sa zvaničnom nacionalnom politikom.

Afirmisanje nacionalnih osobenosti u sklopu humanističkih vrijednosti je logičan zadatak Akademije, ali je obaveza da promoviše socijalističku ideologiju držala CANU u sjenici vlasti, politike i kulta ličnosti. To je bila otežavajuća okolnost za slobodan razvoj Akademije, naročito ako se ima u vidu da je ona formirana pod patronatom socijalističke vlasti i da nije imala iskustvo autonomnog rada. CANU je bila najmlađa institucija te vrste u Jugoslaviji i tek je trebalo da pokaže svoju

vrijednost. Tokom 1976. godine započela je niz projekata na kojima je okupila desetine naučnih i umjetničkih stvaralaca, ali su projekti sporo realizovani. Pred CANU je bilo vrijeme dokazivanja.